МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціально-психологічної освіти та фізичної культури
Кафедра соціальної педагогіки, соціальної роботи та консультування

Допущено до захисту
«_____» _____ 202__ р.
В.о. зав. кафедри
соціальної педагогіки, соціальної роботи та консультування
_____ Галина БОНДАРЕНКО

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА «РОЗВИТОК МОЛОДІЖНОЇ РОБОТИ ЗАСОБАМИ СОЦІАЛЬНОГО ПРОЄКТУВАННЯ»

Виконала: здобувачка вищої освіти
IV курсу Р/41 групи заочної форми навчання,
спеціальності 231 «Соціальна робота»
Освітня програма «Соціальна робота»
Іщук Альона Василівна
Науковий керівник: д.пед.н., проф.
Коляда Наталія Миколаївна

Умань − 2026 року

Анотація

У дослідженні проаналізовано теоретичні основи та практичні механізми застосування соціального проєктування у розвитку молодіжної роботи та окреслити шляхи її оптимізації в сучасних соціальних умовах.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз наукових джерел, нормативно-правових актів України та міжнародних документів із молодіжної політики, молодіжної роботи та соціального проєктування для визначення основних понять, принципів і механізмів організації молодіжної діяльності; порівняльний аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду для виокремлення ефективних підходів і практик у сфері соціального проєктування; системний і структурний аналіз для побудови цілісного уявлення про роль соціального проєктування у розвитку молодіжної роботи та формування висновків і рекомендацій щодо оптимізації діяльності молодіжних центрів та ініціатив.

Результати роботи мають практичну значущість для вдосконалення діяльності молодіжних центрів, формування навчальних програм для молодіжних працівників, а також розробки рекомендацій для державних та громадських структур, що займаються підтримкою та розвитком молоді.

Ключові слова: соціальна робота, молодь, молодіжна робота, молодіжне безробіття, соціальне проектування, молодіжна політика.

Abstract

The study analyzes the theoretical foundations and practical mechanisms of applying social design in the development of youth work and outlines ways to optimize it in modern social conditions.

Research methods: theoretical: analysis of scientific sources, regulatory legal acts of Ukraine and international documents on youth policy, youth work and social design to determine the basic concepts, principles and mechanisms of organizing youth activities; comparative analysis of foreign and domestic experience to identify effective approaches and practices in the field of social design; systemic and structural analysis to build a holistic understanding of the role of social design in the development of youth work and to form conclusions and recommendations for optimizing the activities of youth centers and initiatives.

The results of the work have practical significance for improving the activities of youth centers, forming training programs for youth workers, as well as developing recommendations for state and public structures involved in supporting and developing youth.

Keywords: social work, youth, youth work, youth unemployment, social planning, youth policy.

ЗМІСТ

ВСТУП 4

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МОЛОДІЖНОЇ РОБОТИ ТА СОЦІАЛЬНОГО ПРОЄКТУВАННЯ …..... 9

1.1. Поняття та сутність молодіжної роботи в сучасному науковому дискурсі ……..... 9

1.2. Механізми застосування соціального проєктування у розвитку молодіжної роботи 14

РОЗДІЛ 2. ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ МОЛОДІЖНОЇ РОБОТИ ЗАСОБАМИ СОЦІАЛЬНОГО ПРОЄКТУВАННЯ 22

2.1. Методичні підходи до оптимізації молодіжних ініціатив через проєктну діяльність 22

2.2. Значення соціальної сфери для реалізації молодіжної політики та інтеграції молоді в суспільство 34

ВИСНОВКИ 52

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 57

ВСТУП

Актуальність дослідження розвитку молодіжної роботи засобами соціального проєктування обумовлена сучасними соціально-економічними та культурними трансформаціями, що відбуваються у суспільстві, а також необхідністю забезпечення ефективної інтеграції молоді в соціальні, освітні та громадські процеси. Термін «молодіжна робота» не має усталеного універсального визначення, оскільки його зміст залежить від історичного, соціального та законодавчого контексту кожної держави. Згідно з визначенням Ради Європи, молодіжна робота розглядається як сукупність заходів, що проводяться з молоддю та для молоді в соціальній, освітній, культурній чи політичній сферах і спрямовані на надання молодим людям можливостей формувати власне майбутнє. Вона ґрунтується на принципах неформальної та інформальної освіти, організовується силами молоді та спеціалістів і забезпечує інтеграцію молодих людей у різні сфери суспільного життя.

Сучасна молодіжна робота дедалі частіше виходить за межі традиційної діяльності, пов’язаної з культурними ініціативами, відпочинком чи спортом, і охоплює важливі соціальні проблеми, зокрема безробіття, маргіналізацію, прогалини в освіті та соціальне відторгнення. Це зумовлює необхідність розвитку інструментів, що дозволяють молоді активно впливати на власне життя та процеси у суспільстві, підвищуючи її соціальну компетентність, самостійність та здатність до адаптації. Особливо актуальним стає цей підхід для соціально незахищених категорій молоді, включаючи малозабезпечених, внутрішньо переміщених осіб, біженців та іммігрантів. Таким чином, молодіжна робота стає не лише освітнім чи культурним феноменом, а комплексною системою заходів соціальної підтримки, спрямованих на забезпечення рівного доступу до ресурсів та можливостей.

Важливою складовою сучасної молодіжної роботи є її орієнтація на участь молоді як активних партнерів у процесах ухвалення рішень та

реалізації соціальних ініціатив. Новітній підхід передбачає, що молоді люди не є об’єктом втручання дорослих або групою, що потребує лише захисту, а розглядаються як активні суб’єкти, здатні пропонувати власні рішення та брати на себе відповідальність за результати своєї діяльності. Це визначення значно розширює розуміння участі молоді, виходячи за межі формальної політичної активності, включаючи волонтерські ініціативи, громадські проєкти, творчі та освітні програми, а також платформу для соціального підприємництва та організації дозвілля.

Соціальне проєктування виступає одним із ключових інструментів реалізації цих підходів, оскільки забезпечує структуровану й системну роботу з молоддю, поєднуючи освітні, соціальні та управлінські аспекти діяльності. Воно дозволяє молодим людям безпосередньо брати участь у визначенні цілей, плануванні та реалізації проєктів, розвивати лідерські та організаційні компетентності, а також формувати активну громадянську позицію. Крім того, соціальне проєктування сприяє створенню партнерства між молоддю та дорослими, де досвід і знання старших поєднуються з креативністю та енергією молодих людей, що забезпечує взаємну користь та підвищує ефективність молодіжної роботи.

Отже, дослідження розвитку молодіжної роботи засобами соціального проєктування є надзвичайно актуальним, оскільки воно дозволяє визначити ефективні механізми інтеграції молоді у соціальне життя, створює умови для реалізації її потенціалу, забезпечує розвиток компетентностей, що відповідають вимогам сучасного суспільства, і сприяє формуванню активної громадянської позиції молодого покоління. Це, у свою чергу, сприяє підвищенню якості молодіжної політики, формуванню інноваційного та соціально відповідального середовища для розвитку молоді та забезпеченню сталості соціальних трансформацій.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота тісно пов'язана з актуальними науковими програмами, планами та темами, що досліджують сучасні підходи до молодіжної політики, соціальної інклюзії та розвитку громадянської активності молоді, зокрема в контексті неформальної освіти та соціального проєктування; вона опирається на наукові напрацювання Інституту спеціальної педагогіки НАПН України, міжнародні дослідження Ради Європи та ЮНЕСКО щодо ефективних практик молодіжної роботи, а також інтегрує дані з програм розвитку молоді, державних стратегій і місцевих ініціатив, спрямованих на підтримку творчої активності, соціальної інтеграції та формування компетентностей молодих людей, що забезпечує наукову обґрунтованість і практичну значущість дослідження.

Мета дослідження – проаналізувати теоретичні основи та практичні механізми застосування соціального проєктування у розвитку молодіжної роботи та окреслити шляхи її оптимізації в сучасних соціальних умовах.

Завдання дослідження:

1. Дослідити теоретичні основи молодіжної роботи та соціального проєктування, включаючи визначення, принципи та сучасні підходи.
2. Проаналізувати механізми застосування соціального проєктування у розвитку молодіжної роботи, визначивши роль держави, громадських організацій і молодіжних центрів.
3. Виявити шляхи оптимізації молодіжної роботи засобами соціального проєктування з урахуванням соціальних, культурних та економічних факторів.
4. Охарактеризувати соціальну сферу, її структуру та значення для реалізації молодіжної політики й інтеграції молоді в суспільство.

Об’єкт дослідження – розвиток молодіжної роботи як соціальної практики, спрямованої на розвиток особистості, активізації громадянської позиції та інтеграції молоді в суспільство.

Предмет дослідження – засоби соціального проєктування як інструменту організації та оптимізації молодіжної роботи, його механізми, методи та ефективність у розвитку молодіжних ініціатив і центрів.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз наукових джерел, нормативно-правових актів України та міжнародних документів із молодіжної політики, молодіжної роботи та соціального проєктування для визначення основних понять, принципів і механізмів організації молодіжної діяльності; порівняльний аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду для виокремлення ефективних підходів і практик у сфері соціального проєктування; системний і структурний аналіз для побудови цілісного уявлення про роль соціального проєктування у розвитку молодіжної роботи та формування висновків і рекомендацій щодо оптимізації діяльності молодіжних центрів та ініціатив.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані для вдосконалення системи молодіжної роботи в Україні, зокрема у плануванні та реалізації соціальних проєктів, спрямованих на розвиток творчої, громадської та соціальної активності молоді; для підвищення ефективності діяльності молодіжних центрів та організацій, розробки навчальних програм і тренінгів для молодіжних працівників, а також для формування практичних рекомендацій щодо інтеграції інноваційних підходів і дитиноцентричних стратегій у роботу з молоддю, що сприятиме її соціальній інтеграції, активному громадянському залученню та розвитку компетентностей, необхідних у сучасному суспільстві.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідалися на науково-практичних заходах факультету соціально-

психологічної освіти та фізичної культури Уманського національного університету.

Публікації. Результати дослідження висвітлено у збірнику праць здобувачів факультету соціальної та психологічної освіти.

Структура та обсяг роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (всього 40 найменувань, з них 9 – іноземними мовами). Загальний обсяг роботи складає 60 сторінок, основний текст – 55 сторінок.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Теоретичні основи молодіжної роботи та соціального проєктування

Соціальне проєктування – це цілеспрямована технологія, що дозволяє перетворювати ідеї щодо вирішення суспільних проблем у конкретні плани дій, спрямовані на позитивні зміни у громаді чи суспільстві загалом. У контексті молодіжної роботи воно виступає важливим механізмом реалізації молодіжної політики, оскільки забезпечує формування практичних компетентностей у молодих людей, активізує їхню громадянську позицію та сприяє їхньому всебічному розвитку.

Соціальне проєктування виступає інструментом реалізації молодіжної політики через створення умов для участі молоді у прийнятті рішень, плануванні та виконанні ініціатив, що відповідають її потребам. Сучасні стратегії молодіжної політики України акцентують увагу на розширенні участі молоді, зміцненні її соціальної згуртованості й розвитку компетентностей, що безпосередньо пов’язано із практикою соціального проєктування як одного із ключових засобів молодіжної роботи [31].

У науковій літературі підкреслюється, що соціальні проєкти є ефективним інструментом активізації молоді у громадській діяльності, оскільки вони створюють майданчики для реалізації ініціатив та практичних дій за участю молоді, сприяють формуванню нових лідерських форм і зміцненню соціального капіталу молодих людей [24].

Участь молоді в соціальних проєктах надає такі ключові можливості:

– Набуття досвіду громадянської дії. Соціальне проєктування змушує молодь не лише ідентифікувати проблеми, але й аналізувати їх, знаходити ресурси та реалізовувати конкретні рішення. Це сприяє

формуванню навичок критичного мислення та здатності впливати на суспільні процеси.

– Розвиток ключових компетентностей (soft skills). Робота над проєктами потребує командної взаємодії, планування, комунікації, бюджетування та управління ресурсами, що ефективно сприяє розвитку лідерства, організаційних здібностей, комунікативних та управлінських навичок.

– Підвищення впевненості у собі. Успішна реалізація навіть невеликих проєктів формує у молодих людей відчуття власної спроможності, мотивацію до подальших досягнень і віру у свої можливості.

Ці аспекти узгоджуються із сучасними підходами до молодіжної політики, які визнають важливість участі молоді як головного ресурсу для розвитку суспільства, підкреслюючи необхідність не лише формальної освіти, але й практичної діяльності, що розвиває соціальні та громадські компетентності.

Отже, соціальне проєктування не лише сприяє розвитку певних навичок і компетентностей у молоді, але й формує активну громадянську позицію, зміцнює спроможність молодих людей впливати на суспільні процеси та реалізовувати власні ініціативи, що є ключовим елементом успішної молодіжної політики. Для досягнення цих результатів важливо дотримуватися системного підходу до реалізації соціальних проєктів, оскільки ефективна діяльність у цій сфері потребує чіткої організації, методологічної структури та поетапного планування.

Процес соціального проєктування – це логічно послідовна, структурована система дій, спрямована на розроблення, реалізацію та оцінювання соціальних ініціатив, які відповідають потребам суспільства чи окремих його груп, зокрема молоді. Соціальне проєктування розглядається як управлінська технологія, що має чітку методологію та етапність, що дозволяє перетворювати ідеї на конкретні результати з очікуваним соціальним ефектом. Такі підходи широко описуються й у наукових публікаціях, де

підкреслюється роль етапів проєктної діяльності як ключового елементу для досягнення поставлених цілей у соціальній сфері.

У класичному розумінні процес соціального проєктування включає такі основні етапи:

– Ініціація (підготовка) – початковий етап, що передбачає аналіз ситуації та ідентифікацію проблемної соціальної потреби, яку необхідно вирішити; формування команди проєкту; визначення загальної ідеї та її обґрунтування. Саме на цій стадії відбувається з'ясування, чи є реальна потреба у соціальній ініціативі, і які ресурси будуть потрібні для її реалізації.

– Планування – етап деталізації проєкту: формулювання мети та конкретних завдань, розробка логічної структури дій, складання календарного плану заходів, побудова бюджету, опис очікуваних результатів і визначення показників їх досягнення. На цьому етапі команда проєкту визначає, як саме буде досягнуто поставлених цілей, які ресурси будуть залучені та як забезпечити якісну координацію дій у процесі реалізації.

– Реалізація – етап практичного виконання запланованих заходів, спрямованих на досягнення цілей проєкту. На цьому рівні відбувається вироблення конкретних дій, реалізація заходів, що були передбачені проєктною документацією, моніторинг процесу та гнучке реагування на зміни й ризики, що виникають під час дії.

– Завершення – підсумкова стадія, коли проводиться оцінювання результатів проєкту, аналіз виконаної роботи, підготовка звітності, формулювання рекомендацій та висновків щодо подальшого використання здобутого досвіду. Важливо представити результати цільовій аудиторії, партнерам, спонсорам або потенційним донорам для підтримки стійкості результатів проєкту чи розширення майбутніх ініціатив [39].

Такий поетапний підхід до проєктної діяльності забезпечує чіткість організації, плановість дій та можливість оцінювання досягнутих результатів. Саме завдяки цій структурованості соціальне проєктування дає можливість

молоді перейти від абстрактної ідеї до конкретних соціальних змін у громаді, підвищуючи ефективність роботи молодіжних ініціатив та зміцнюючи громадянську активність молоді.

У загальному вигляді реалізація соціального проєктування у молодіжній роботі також сприяє:

– можливості реалізувати власні ідеї, що відповідають потребам молоді та громади;

– розвитку самостійності та автономії, оскільки молоді люди беруть відповідальність за весь цикл проєктної діяльності;

– створенню змістовного та здорового дозвілля, яке базується на активній участі, а не пасивному споживанні часу;

– формуванню навичок взаємодії з владою та іншими соціальними інститутами, що є важливим для побудови демократії участі;

– розширенню доступу до неформальної освіти та компетентностей, які важко отримати у формальній системі освіти;

– стимулюванню зміни оточення та впливу на соціальні процеси, що дає молоді реальні важелі для участі у житті громади.

Отже, процес соціального проєктування визначається не лише як набір формальних етапів, але й як дієвий інструмент розвитку особистісних і соціальних компетентностей молоді, що підсилює вплив молодіжної роботи на розвиток громадськості та реалізацію молодіжної політики. У сучасному українському суспільстві, яке переживає масштабні соціальні трансформації, зокрема у зв’язку з повномасштабною війною та викликами постконфліктної відбудови, соціальне проєктування стає ключовим механізмом адаптації молоді до нових умов життя та активної участі у розвитку громади і держави, виступаючи не лише як методична технологія, а й як інструмент формування громадянської активності, соціальної відповідальності та компетентностей молодих людей, що сприяє реалізації молодіжної політики, посиленню

соціальної згуртованості та залученню молоді до важливих суспільних ініціатив.

Одним із ключових проявів значення соціального проєктування є можливість відповісти на виклики війни, що переживає Україна. Соціальні проєкти дають молоді простір для практичної участі у допомозі переселенцям, відновленні громад, підтримці психічного здоров'я та вирішенні інших соціально значущих завдань, які постали внаслідок війни. Таким чином молоді люди не лише отримують практичні навички, але й перетворюються з пасивних спостерігачів на активних учасників суспільних змін.

Соціальне проєктування також дозволяє структурувати громадську активність молоді, у тому числі волонтерські ініціативи, у сталі, системні проєкти з чіткими цілями, планами дій та вимірюваними результатами. Це сприяє розвитку відповідального громадянства та демократичних компетентностей, що багаторазово підкреслюється у міжнародних проєктах, спрямованих на розвиток молодіжної політики та участі молоді у демократичних процесах в Україні [40].

Соціальні проєкти стають платформою для відбудови та інтеграції молоді в суспільне життя. Участь у локальних проєктах дозволяє молодим людям здобувати практичні навички співпраці, управління, планування та комунікації, що є критично важливими для відродження громад і подальшого розвитку суспільства. Це особливо важливо в умовах війни, коли молодь стикається з новими викликами і змушена шукати нові способи участі у житті своєї громади.

Соціальне проєктування також сприяє розвитку важливих навичок для майбутнього, які є затребуваними у сучасному світі. До них належать:

– лідерські якості та командна робота – молоді люди вчаться брати на себе відповідальність і координувати спільні дії;

– соціальна відповідальність – проєкти формують усвідомлення власної ролі у суспільстві та мотивацію діяти на користь спільного блага;

– практичні навички (планування, бюджетування, комунікація) – важливі для професійної діяльності та участі у громадських процесах;

– розширення світогляду та мережі контактів – участь у спільних ініціативах допомагає молоді знайти однодумців, тренерів та партнерів;

– впевненість у власних силах – реалізація успішних проєктів підвищує самооцінку та сприяє подальшій активності молоді.

Крім того, соціальне проєктування відповідає пріоритетам державної молодіжної політики України, спрямованої на розширення участі молоді у суспільному житті, посилення її стійкості, формування соціально активних громадян та створення умов для реалізації молодіжних ініціатив. Державні програми й міжнародні партнерські ініціативи підтверджують важливість підтримки молодіжної участі у процесах прийняття рішень, соціального включення та розвитку громадської активності молоді.

Отже, розвиток молодіжної роботи через соціальне проєктування є ключовим чинником формування відповідального, ініціативного та компетентного покоління, здатного до позитивних змін у своїх громадах і в державі в цілому. Соціальне проєктування не лише розширює можливості молоді для самореалізації, але й укріплює соціальну структуру суспільства, сприяє демократії участі та сталому розвитку.

1.2. Механізми застосування соціального проєктування у розвитку молодіжної роботи

Інституційні механізми складають фундаментальну складову системи соціального проєктування в молодіжній роботі, оскільки саме вони формують організаційні, правові та матеріальні умови для реалізації молодіжних ініціатив і сприяють тому, щоб проєктна діяльність стала стійким і невід’ємним елементом молодіжної політики. Через розвинену інституційну мережу молодіжна робота набуває системності, а молоді люди здобувають реальні можливості для практичної участі в житті своїх громад,

що є важливою передумовою соціальної інтеграції та громадянської активності.

Однією з ключових форм інституційної підтримки є молодіжні центри та хаби – спеціалізовані простори, де молодь може збиратися, обмінюватися ідеями, здобувати знання, отримувати менторську підтримку та реалізовувати соціальні проєкти. Молодіжні центри функціонують як осередки практичної молодіжної роботи, пропонуючи доступ до обладнання, ресурсів та сприятливого середовища для творчої та професійної діяльності молодих людей. Сьогодні в Україні функціонує кількасот таких центрів і просторів різних форм власності та призначення, які працюють відповідно до потреб конкретної громади та сприяють розвитку молодіжного потенціалу у сферах громадянської освіти, волонтерства, підприємництва та здорового способу життя.

У своїй монографії М. П. Циганин підкреслює, що молодіжні центри виступають ключовими суб’єктами молодіжної політики на локальному рівні, оскільки вони сприяють налагодженню співпраці між молодими активістами та органами місцевого самоврядування, формуванню нових лідерських ініціатив і зміцненню структури молодіжної роботи в громаді [28].

Не менш важливими інституційними елементами є молодіжні ради та органи студентського чи шкільного самоврядування, які забезпечують формальну участь молоді у процесах прийняття рішень щодо розвитку молодіжної політики на місцевому та освітньому рівнях. Часто вони виступають ініціаторами та замовниками соціальних проєктів, що вирішують нагальні проблеми молоді та сприяють підвищенню рівня її впливу на життя громади. Згідно з досвідом співпраці Ради Європи в рамках проєкту «Youth for Democracy in Ukraine», молодіжні ради відіграють важливу роль як платформи розвитку демократичної участі молоді, сприяючи впровадженню партисипативних практик і залученню молоді до управлінських процесів.

Важливу роль у розвитку інституційного середовища відіграють також громадські організації та асоціації, такі як Всеукраїнська асоціація молодіжних рад (Ukrainian Youth Councils Association), що об’єднує численні молодіжні ради з усіх регіонів України, підтримує їхню діяльність і методично супроводжує створення нових органів молодіжного самоврядування.

На думку О. Коломієць, Тетяни Демиденко та Надії Рожко, інституційна підтримка соціальних проєктів і молодіжної роботи загалом сприяє активізації молоді, оскільки створює не лише «фізичний простір» для діяльності, а й структурну, організаційну та правову рамку, яка дозволяє молодіжним ініціативам підтримуватися, масштабуватися та включатися до місцевих програм розвитку.

Особливу вагу має інституційна участь молоді у формуванні молодіжної політики на всіх рівнях прийняття рішень. Це включає розвиток молодіжних рад, студентського самоврядування та інших внутрішньоорганізаційних форм молодіжного представництва, які виступають посередниками між молоддю й владою, формують пропозиції щодо молодіжних ініціатив і сприяють їх імплементації. Такий підхід відповідає принципам партисипативної політики, згідно з якими молодь має бути співучасником, а не лише об’єктом рішень у сфері молодіжної політики.

Загалом інституційні механізми створюють необхідний «простір дії» для молоді, який включає не лише фізичні майданчики, але й структурні рішення (молодіжні центри, молодіжні ради, органи студентського та шкільного самоврядування), що дозволяють молодим людям реалізовувати власні ідеї, впливати на формування політики, бути почутими на рівні громади та сприяти посиленню громадської активності й соціальної інтеграції в суспільстві. Однак для того, щоб ці можливості були максимально ефективними та перетворювалися на конкретні результати, необхідне системне формування знань і практичних навичок. Саме тут вступають у дію освітні та менторські механізми, які виступають ключовими

умовами розвитку компетентностей молоді і дозволяють ефективно застосовувати теоретичні знання у реальних соціальних проєктах, поєднуючи навчання з практичною діяльністю.

Однією з основних форм розвитку проєктних компетентностей є програми неформальної освіти, які включають:

– тренінги;
– воркшопи;
– онлайн-курси;
– освітні табори;
– короткі навчальні сесії з основ проєктного менеджменту, громадянської активності та командної роботи.

Ці програми спрямовані на:

– усвідомлення проблемних ситуацій;
– постановку цілей за принципом SMART;
– планування бюджету та управління ризиками;
– ефективну комунікацію та роботу в команді;
– оцінювання результатів діяльності [37].

Наукові дослідження підтверджують, що неформальна освіта сприяє розвитку соціальних і громадянських компетентностей, включно з умінням працювати в команді, вести діалог та приймати рішення в умовах невизначеності – навичок, які важко сформувати через традиційні форми освіти.

В Україні реалізуються численні освітні ініціативи, спрямовані на розвиток проєктних компетентностей молоді. Серед них можна виділити:

– «Agents of Change School», заснована психологинею Катериною Клюзько, що об’єднує підлітків 13-17 років для створення соціальних ініціатив у громадах. Школа базується на принципі learning by doing (навчання через дію), що дозволяє одразу застосовувати здобуті знання під час реалізації власних проєктів;

– Національні тренінгові курси Ради Європи в Україні, організовані у партнерстві з Міністерством молоді та спорту та Центром освітніх ініціатив, де молодіжні працівники та освітяни опановують посібник Компас для освіти з прав людини та демократичного громадянства;

– Програма «Незламна молодь: молодіжні ради», розроблена Українською асоціацією молодіжних рад, яка передбачає менторську підтримку молодіжних рад у десятках громад України та сприяє підвищенню спроможності молодіжних органів співпрацювати з владою та втілювати соціальні ініціативи [34].

Особливою складовою освітніх механізмів є менторство, що забезпечує підтримку молодіжних команд на всіх етапах реалізації проєктів. Ментори – досвідчені молодіжні працівники, громадські активісти або представники бізнесу – допомагають уникати типових помилок, ефективніше долати труднощі та передавати перевірені практики.

Наукові дослідження підтверджують, що принцип learning by doing сприяє формуванню управлінських компетентностей у молоді через практичну діяльність, яка включає:

– проєктне планування;

– реалізацію заходів;

– рефлексію над результатами [32].

Таким чином, освітні та менторські механізми не лише забезпечують молодь необхідними знаннями та навичками, але й створюють супровідну підтримку, яка трансформує теоретичне навчання в реальні соціальні дії. Це сприяє розвитку критичного мислення, комунікаційних навичок, творчого потенціалу та здатності ефективно вирішувати суспільні проблеми, що є важливою передумовою успішної молодіжної роботи та реалізації соціальних проєктів. Разом із тим, для того щоб ці компетентності та практичні навички могли приносити реальний результат, необхідне забезпечення проєктів відповідними ресурсами. Одним із ключових елементів успішного

соціального проєктування є фінансування, партнерська підтримка та інформаційне забезпечення, які гарантують реалізацію ініціатив молоді, їхній вплив та сталість результатів. За словами українських дослідників молодіжної політики, фінансування є невід'ємною складовою інструментарію підтримки молодіжних ініціатив, стимулює активність молоді, сприяє розвитку її компетентностей та укріплює участь у суспільних процесах.

Фінансові механізми передбачають різні форми підтримки, серед яких можна виокремити:

– Бюджетні гранти і державні конкурси – за підтримки державних інституцій, зокрема Міністерства молоді та спорту України та Українського молодіжного фонду, що оголошують цільові бюджетні гранти для реалізації молодіжних проєктів відповідно до Закону України «Про основні засади молодіжної політики» у 2026 році, де передбачено значні кошти на підтримку молодіжних ініціатив (наприклад, 45 млн грн) [9].

– Конкурси від громадських і міжнародних організацій – такі як грантові програми Українського молодіжного фонду, що охоплюють напрямки розширення участі молоді у суспільному житті та зміцнення соціальної згуртованості; ці конкурси надають підтримку молодіжним організаціям, громадським об'єднанням і молодіжним центрам.

– Міжнародні грантові ініціативи – наприклад, спеціальний конкурс від European Youth Foundation Ради Європи, який у 2023–2025 роках підтримав понад 50 молодіжних проєктів з участю українських організацій, або гранти від Європейського Союзу та інших донорів, що фінансують проєкти з розвитку громад, соціальної участі та молодіжної політики.

Окремим фінансовим механізмом є громадський (партисипативний) бюджет – процес, у якому молодіжні команди можуть подавати свої проєкти на відкритий конкурс і, у разі перемоги, отримувати фінансування з місцевого бюджету. Це не лише забезпечує кошти, але й слугує інструментом

громадянської освіти, адже молодь вчиться адвокації, плануванню бюджетів і взаємодії з владою при формуванні місцевих бюджетних рішень.

Ще одним джерелом ресурсів є краудфандинг та фандрайзинг через онлайн-платформи, наприклад платформа «Спільнокошт», яка дозволяє залучати кошти від спільноти, меценатів і бізнес-структур. Через участь у краудфандингових кампаніях молодь розвиває важливі навички комунікації, маркетингу, побудови довіри й здатність формувати спільний капітал для реалізації ідей, що додає проєкту суспільної підтримки та легітимності.

Партнерські механізми підвищують ефективність проєктної діяльності шляхом міжсекторальної співпраці. Комплексне партнерство між молодіжними організаціями, владою та бізнесом, освітніми закладами та громадськими об’єднаннями, міжнародними донорами та місцевими громадами створює додаткові ресурси, забезпечує обмін досвідом, доступ до експертизи та сприяє сталому розвитку ініціатив. Зокрема, участь благодійних фондів, таких як Zagoriy Foundation, активізує фінансову підтримку не лише проєктів, але й освітніх програм, тренінгів із фандрайзингу та стратегічної комунікації, що сприяє накопиченню практичного досвіду та підвищенню компетентності молодіжних команд.

Інформаційні механізми включають активне використання соціальних медіа, місцевих ЗМІ та онлайн-платформ для:

– популяризації молодіжних проєктів;
– пошуку волонтерів і партнерів;
– інформування громади про досягнення;
– формування позитивного іміджу активної молоді.

Такий підхід сприяє підвищенню видимості молодіжних ініціатив і мотивації інших молодих людей долучатися до діяльності, що зміцнює соціальну згуртованість і потенціал громад.

Застосування фінансових, партнерських та інформаційних механізмів у комплексі створює системний підхід до соціального проєктування, який не

тільки розвиває молодь і підвищує їхню компетентність та активність, але й робить систему молодіжної роботи більш гнучкою, практичною та орієнтованою на конкретні, вимірювані результати.

Отже, механізми застосування соціального проєктування у розвитку молодіжної роботи охоплюють комплексну систему інституційних, освітніх, менторських, фінансових, партнерських та інформаційних інструментів, які разом забезпечують ефективність і сталість молодіжних ініціатив. Інституційні механізми створюють простір для дій молоді, забезпечують організаційні, правові та матеріальні умови для реалізації проєктів, а молодіжні центри, хаби та ради слугують платформами для практичної участі молоді у розвитку громади та прийнятті рішень. Освітні та менторські механізми формують проєктні компетентності, забезпечують трансформацію теоретичних знань у практичні навички, розвивають лідерські якості, критичне мислення та здатність до ефективної командної роботи. Фінансові, партнерські та інформаційні механізми гарантують ресурсну підтримку, посилюють масштабність і стійкість проєктів, сприяють міжсекторальній співпраці та популяризації молодіжної діяльності серед громади.

РОЗДІЛ 2
ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ МОЛОДІЖНОЇ РОБОТИ ЗАСОБАМИ СОЦІАЛЬНОГО ПРОЄКТУВАННЯ

2.1. Оптимізація розвитку молодіжної роботи засобами соціального проєктування

Молодіжна робота в сучасних умовах виступає важливим соціальним інститутом, спрямованим на забезпечення всебічного розвитку молоді як активного суб'єкта суспільних відносин, формування її громадянської позиції, соціальної відповідальності та здатності до самореалізації. У науковому дискурсі молодіжна робота розглядається як цілеспрямована діяльність, що здійснюється з молоддю, для молоді та за участю самої молоді, переважно поза межами формальної освіти, і спрямована на набуття життєвих компетентностей, розвиток особистісного потенціалу та залучення до суспільного життя. Йдеться не лише про організацію дозвілля, а про системну діяльність, яка охоплює освітні, соціальні, культурні та громадянські практики, спрямовані на формування у молодих людей навичок критичного мислення, комунікації, лідерства, відповідального прийняття рішень і соціальної взаємодії. Зокрема, у дослідженнях Н. Левченко підкреслюється, що молодіжна робота орієнтована на особистісний і професійний розвиток молоді, її участь у громадському житті та залучення до процесів прийняття рішень на різних рівнях, що дозволяє розглядати її як важливий інструмент формування активного громадянства. У цьому контексті молодіжна робота виступає не лише засобом соціалізації, але й ефективним механізмом розвитку демократичної культури, оскільки сприяє формуванню у молоді цінностей участі, відповідальності та солідарності [33].

Особливого значення молодіжна робота набуває в контексті розвитку сучасних демократичних суспільств, де молодь розглядається як стратегічний ресурс і рушійна сила соціальних змін. Активна участь молодих

людей у суспільному житті сприяє не лише їхньому особистісному розвитку, але й підвищує рівень соціальної згуртованості, зміцнює демократичні інститути та забезпечує сталий розвиток держави. Як зазначає І. Єрмоленко, ефективна молодіжна політика є необхідною умовою розвитку держави, оскільки саме в її межах реалізуються програми, спрямовані на освіту, зайнятість, участь у громадському житті та соціальну інтеграцію молоді. У цьому контексті молодіжна робота виступає складовою державної молодіжної політики, забезпечуючи практичну реалізацію її цілей через різноманітні програми, проєкти та ініціативи, зокрема через діяльність молодіжних центрів, громадських організацій, освітніх платформ та органів молодіжного самоврядування. Вона створює можливості для залучення молоді до вирішення актуальних соціальних проблем, розвитку місцевих громад та формування відповідального ставлення до суспільних процесів.

Важливим теоретико-методологічним підґрунтям сучасної молодіжної роботи є підходи Ради Європи, яка розглядає її як комплекс соціальних, освітніх, культурних і політичних практик, спрямованих на підтримку молоді в період переходу до дорослого життя. У межах європейського підходу особлива увага приділяється створенню умов для активної участі молоді в суспільному житті, розвитку демократичних цінностей, поваги до прав людини та зміцнення соціальної згуртованості. Рекомендація CM/Rec(2017)4 Комітету міністрів Ради Європи визначає молодіжну роботу як важливий елемент державної політики, який має бути інтегрований у систему стратегічного планування та підтримуватися на національному і місцевому рівнях. У документі також наголошується на необхідності забезпечення якості молодіжної роботи, розвитку професійних компетентностей молодіжних працівників, створення безпечного та інклюзивного середовища для молоді, а також налагодження міжсекторальної співпраці. Важливим аспектом є також визнання ролі неформальної освіти як ключового інструменту розвитку компетентностей молоді, що забезпечує її здатність до активної участі в демократичному житті.

У вітчизняному контексті теоретичні засади молодіжної роботи закріплені в нормативно-правовій базі, зокрема в Законі України «Про основні засади молодіжної політики», який визначає молодіжну роботу як діяльність, спрямовану на створення умов для самореалізації молоді, розвитку її потенціалу та інтеграції в суспільство. Законодавство також підкреслює важливість формування ключових компетентностей молоді, серед яких соціальні, громадянські, підприємницькі, культурні та цифрові навички, що відповідає сучасним європейським стандартам. Крім того, державні цільові програми, зокрема «Молодь України», передбачають підтримку молодіжних ініціатив, розвиток інфраструктури молодіжної роботи та стимулювання участі молоді у процесах прийняття рішень. Як зазначають Н. Коляда та Н. Левченко, молодіжна робота в Україні поступово набуває системного характеру, інтегруючись у державну політику та поєднуючи освітні, соціальні й громадянські практики, що сприяє підвищенню її ефективності та впливу на розвиток молоді [17].

Основу ефективної молодіжної роботи становлять її базові принципи, які визначають зміст, форми та методи взаємодії з молоддю. Передусім, це принцип добровільної участі, який передбачає, що молоді люди долучаються до активностей за власним бажанням, що забезпечує їхню внутрішню мотивацію, відповідальність за результати діяльності та зацікавленість у досягненні поставлених цілей. Принцип орієнтації на потреби молоді передбачає, що всі програми та заходи формуються на основі реальних запитів, інтересів і проблем молодих людей, що дозволяє забезпечити їхню актуальність і ефективність. У сучасних умовах це означає врахування таких викликів, як цифровізація, кібербезпека, ментальне здоров’я, екологічні проблеми, питання працевлаштування та соціальної адаптації молоді [21].

Принцип доступності та рівності передбачає створення рівних можливостей для участі всіх молодих людей незалежно від їхнього соціального статусу, місця проживання, рівня доходів, фізичних можливостей чи інших характеристик. У цьому контексті особливого

значення набуває інклюзивність, яка передбачає активне залучення представників різних соціальних груп, зокрема молоді з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб, молоді з сільських територій та інших вразливих категорій. Важливим є також принцип безпеки, який включає створення безпечного фізичного та психологічного середовища, де молоді люди можуть вільно висловлювати свої думки, обговорювати важливі для них теми, розвивати свої ідеї та реалізовувати ініціативи без ризику дискримінації, насильства чи булінгу.

Ключовим принципом сучасної молодіжної роботи є участь і залученість молоді, що передбачає її активну роль у плануванні, реалізації та оцінюванні програм і проєктів. Молодь виступає не як пасивний отримувач послуг, а як рівноправний партнер, який має можливість впливати на прийняття рішень, формувати власні ініціативи та брати відповідальність за їх реалізацію. Як зазначається в дослідженнях О. Коломієць, Т. Демиденко та Н. Рожко, залучення молоді до соціальних ініціатив сприяє розвитку її громадянської активності, формуванню лідерських якостей та здатності впливати на суспільні процеси. Це відповідає сучасній партисипативній моделі молодіжної роботи, яка базується на принципах партнерства, співтворчості та взаємної відповідальності [15].

Сучасні підходи до молодіжної роботи характеризуються переходом від патерналістської моделі, де молодь розглядається як об’єкт виховного впливу, до партисипативної моделі, яка визнає її активним суб’єктом соціальних змін. Такий підхід забезпечує гнучкість і адаптивність молодіжної роботи до актуальних викликів, дозволяє оперативно реагувати на зміни в суспільстві та враховувати нові потреби молоді. У практичному вимірі це реалізується через підтримку локальних ініціатив, розвиток проєктної діяльності, впровадження інноваційних форм роботи та активне використання цифрових технологій.

В умовах сучасних викликів, зокрема війни, економічної нестабільності та соціальних трансформацій, молодіжна робота набуває нових функцій і

значення. Зокрема, поширюється підхід «молодіжної роботи, інформованої про травму», який передбачає врахування психологічного стану молоді, підтримку її емоційного благополуччя та сприяння відновленню після кризових подій. Молодіжні працівники в цьому контексті виконують роль не лише організаторів діяльності, але й наставників, фасилітаторів і підтримуючих фахівців, які допомагають молоді адаптуватися до складних умов і знаходити ресурси для розвитку.

Отже, теоретичні засади та принципи сучасної молодіжної роботи формують цілісну систему, що поєднує міжнародні підходи, національну нормативно-правову базу та наукові напрацювання українських дослідників. Вони визначають зміст і напрями розвитку молодіжної роботи, забезпечують її ефективність, гнучкість і відповідність актуальним потребам молоді, а також створюють підґрунтя для впровадження інноваційних підходів, які дозволяють молодим людям активно брати участь у формуванні соціального середовища та реалізації власного потенціалу. Одним із таких ключових інструментів є соціальне проєктування, яке органічно інтегрує теоретичні засади молодіжної роботи з практичними діями, спрямованими на зміни в суспільстві.

Соціальне проєктування в сучасному науковому дискурсі розглядається як складний багатовимірний процес, що поєднує елементи планування, прогнозування та конструювання соціальної реальності з урахуванням потреб суспільства та конкретних соціальних груп. У широкому розумінні воно трактується як цілеспрямована діяльність із розроблення та реалізації соціальних проєктів, спрямованих на вирішення актуальних соціальних проблем, досягнення суспільно значущих результатів і впровадження інноваційних змін. Як підкреслюється у наукових дослідженнях, соціальне проєктування є творчим процесом, у центрі якого перебуває людина як активний суб’єкт соціальних перетворень, а його результатом виступають нові соціальні практики, моделі взаємодії та інституційні рішення. Водночас соціальний проєкт характеризується чітко визначеною метою, обмеженими

часовими та ресурсними рамками, орієнтацією на розв'язання конкретної проблеми та досягнення вимірюваного результату, що відрізняє його від ширших програм чи стратегій розвитку. Такий підхід забезпечує системність і структурованість діяльності, дозволяє ефективно планувати ресурси та оцінювати результати, що є особливо важливим у сфері молодіжної роботи та реалізації інноваційних соціальних ініціатив [16].

У контексті розвитку молодіжної роботи соціальне проєктування набуває значення інноваційного інструменту, який забезпечує перехід від традиційних форм організації діяльності до більш гнучких, динамічних і орієнтованих на результат підходів. Його застосування дозволяє не лише вирішувати актуальні проблеми молоді, але й створювати умови для її активної участі у суспільному житті, формування відповідальності та розвитку громадянської активності. Соціальне проєктування інтегрується у систему молодіжної роботи як практичний механізм реалізації її основних цілей – розвитку потенціалу молоді, сприяння її соціалізації та залучення до процесів прийняття рішень. В умовах сучасних соціальних трансформацій воно виступає інструментом адаптації міжнародного досвіду до національного контексту, забезпечуючи впровадження ефективних моделей соціальної взаємодії та інноваційних підходів до роботи з молоддю .

Особливу роль соціальне проєктування відіграє у формуванні сучасної моделі молодіжної роботи, яка базується на принципах участі, партнерства та співтворчості. Воно сприяє переходу від пасивних форм взаємодії з молоддю до активних, де молоді люди виступають не лише об'єктами впливу, а повноправними суб'єктами діяльності, ініціаторами змін і авторами власних проєктів. У цьому контексті проєктна діяльність стає ефективним засобом розвитку молодіжних ініціатив, підтримки громадської активності та формування лідерських якостей. Вона дозволяє молоді на практиці реалізовувати свої ідеї, брати участь у вирішенні соціальних проблем і впливати на розвиток місцевих громад, що відповідає сучасним підходам до молодіжної політики, орієнтованої на участь і включення [10].

Невід’ємною складовою соціального проєктування у молодіжній роботі є його тісний зв’язок із неформальною освітою, яка виступає ключовим середовищем формування компетентностей молоді. Неформальна освіта, на відміну від формальної, здійснюється поза межами традиційних освітніх інституцій, базується на добровільності, гнучкості та орієнтації на потреби учасників, що створює сприятливі умови для реалізації проєктної діяльності. У межах молодіжної роботи вона розглядається як ефективний інструмент громадянської освіти, який навчає молодь взаємодіяти з державою, захищати свої права та брати активну участь у суспільному житті . Соціальне проєктування органічно інтегрується в цей процес, оскільки передбачає навчання через практику, тобто через безпосередню участь у розробленні та реалізації проєктів, що відповідає принципу «learning by doing».

Участь молоді в соціальному проєктуванні сприяє розвитку широкого спектра ключових компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в сучасному суспільстві. Передусім ідеться про розвиток соціальних і громадянських компетентностей, зокрема здатності до командної роботи, комунікації, участі у прийнятті рішень та відповідальності за їх реалізацію. Крім того, проєктна діяльність формує підприємницькі навички, включаючи планування, управління ресурсами, стратегічне мислення та оцінювання ризиків. Важливим є також розвиток критичного мислення, креативності та інноваційності, що дозволяє молоді генерувати нові ідеї та знаходити нестандартні рішення соціальних проблем. У процесі реалізації соціальних проєктів молоді люди набувають практичного досвіду, який не завжди може бути забезпечений у межах формальної освіти, що підвищує їхню конкурентоспроможність на ринку праці та сприяє професійному становленню.

Порівняно з традиційними підходами до організації молодіжної роботи, соціальне проєктування має низку принципових відмінностей, які визначають його інноваційний характер. По-перше, воно орієнтоване на результат і передбачає чітке визначення цілей, завдань і очікуваних

результатів діяльності, що забезпечує ефективність і прозорість реалізації проєктів. По-друге, проєктний підхід характеризується гнучкістю та адаптивністю, що дозволяє швидко реагувати на зміни в соціальному середовищі та враховувати актуальні потреби молоді. По-третє, він передбачає активну участь усіх зацікавлених сторін, включаючи молодь, громадські організації, органи влади та бізнес, що сприяє розвитку партнерства та міжсекторальної співпраці. На відміну від традиційних форм роботи, які часто мають односпрямований характер і орієнтовані на передачу знань, соціальне проєктування базується на інтерактивності, співтворчості та практичній діяльності [1].

Крім того, соціальне проєктування сприяє формуванню нової культури молодіжної роботи, яка орієнтована на інновації, експериментування та впровадження нових підходів. Воно стимулює розвиток локальних ініціатив, підтримує соціальне підприємництво, сприяє залученню додаткових ресурсів, зокрема через грантові програми та партнерські механізми. У цьому контексті особливого значення набуває здатність молодіжних працівників виступати фасилітаторами проєктного процесу, підтримувати молодь на всіх етапах реалізації проєктів – від генерації ідей до оцінювання результатів.

Таким чином, соціальне проєктування виступає не лише інструментом реалізації окремих ініціатив, а комплексним механізмом розвитку молодіжної роботи, який інтегрує освітні, соціальні та управлінські аспекти, забезпечуючи зв’язок між теоретичними знаннями та практичним досвідом. Воно сприяє формуванню активної громадянської позиції молоді, розвитку її компетентностей та залученню до процесів соціальних змін, що має критичне значення в умовах сучасного суспільства. Завдяки своїй інноваційності, гнучкості та орієнтації на результат соціальне проєктування виступає ключовим інструментом модернізації молодіжної роботи, підвищення її ефективності та відповідності новим викликам, які зумовлені соціально-економічними трансформаціями, технологічними змінами та глобалізаційними процесами.

Практичні шляхи оптимізації молодіжної роботи в умовах сучасних соціальних трансформацій та кризових викликів визначаються не лише потребою переосмислення традиційних моделей взаємодії з молоддю, але й глибинною трансформацією самої філософії молодіжної політики. Вона поступово відходить від адміністративно-інституційних моделей до більш відкритих, динамічних і людиноцентрованих підходів, де особливу увагу приділено розвитку ініціативності, креативності та соціальної відповідальності молоді. Сучасне соціальне середовище характеризується високим рівнем невизначеності, турбулентності та багатовимірності ризиків, серед яких особливе місце займають наслідки війни в Україні, економічна нестабільність, внутрішня міграція, руйнування соціальних зв'язків та трансформація системи цінностей молодого покоління.

У таких умовах молодіжна робота не може залишатися статичною або інерційною; вона повинна функціонувати як гнучка, адаптивна система, здатна до швидкого реагування, постійного оновлення змісту діяльності та впровадження інноваційних інструментів взаємодії з молоддю. Гнучкість і адаптивність набувають статусу не просто характеристик, а фундаментальних принципів, що визначають ефективність, життєздатність та стратегічну значущість сучасної молодіжної роботи, дозволяючи максимально враховувати соціальні, економічні та психологічні потреби молодого покоління.

Гнучкість молодіжної роботи виявляється насамперед у варіативності форм і методів діяльності, що дозволяє адаптувати програми до різних цільових груп молоді, зокрема студентської молоді, працюючої молоді, внутрішньо переміщених осіб, молоді з сільських територій та інших соціально вразливих категорій. Практична реалізація цього принципу передбачає активне використання змішаних форматів роботи (blended formats), які поєднують офлайн-зустрічі з онлайн-платформами, що особливо актуально в умовах безпекових обмежень. Наприклад, проведення тренінгів із громадянської освіти може супроводжуватися дистанційними курсами,

вебінарами та інтерактивними онлайн-сесіями, що розширює доступ до участі та підвищує ефективність засвоєння матеріалу. Окрім того, гнучкість передбачає впровадження мобільних форм молодіжної роботи, таких як виїзні молодіжні простори, тимчасові хаби, польові тренінги та інтерактивні заходи в громадах, що дозволяє охоплювати молодь, яка не має доступу до стаціонарної інфраструктури.

Адаптивність як ключова характеристика сучасної молодіжної роботи передбачає систематичний моніторинг потреб молоді та оперативне коригування програм відповідно до змін у соціальному середовищі. Це включає використання соціологічних опитувань, фокус-груп, інтерв'ю, а також цифрових інструментів збору зворотного зв'язку (онлайн-анкети, платформи участі, соціальні мережі). Завдяки цьому молодіжні працівники можуть оперативно виявляти нові запити молоді, такі як потреба в психологічній підтримці, кар'єрному консультуванні, розвитку цифрових навичок чи участі в громадських ініціативах. Важливим аспектом адаптивності є також здатність до швидкого перепрофілювання діяльності: наприклад, молодіжні центри, які раніше зосереджувалися на культурно-дозвіллєвих заходах, у період війни трансформувалися в осередки волонтерської діяльності, гуманітарної допомоги та психосоціальної підтримки.

Суттєвим напрямом оптимізації молодіжної роботи є впровадження підходу «bottom-up», який забезпечує реальне включення молоді в процеси прийняття рішень. Практична реалізація цього підходу передбачає створення молодіжних рад, консультативно-дорадчих органів, платформ громадської участі, а також підтримку молодіжного самоврядування на місцевому рівні. Наприклад, у багатьох громадах України функціонують молодіжні ради, які беруть участь у розробленні місцевих програм розвитку, ініціюють соціальні проєкти та представляють інтереси молоді перед органами влади. Крім того, важливим інструментом реалізації підходу «знизу вгору» є бюджет участі, який дозволяє молодим людям безпосередньо впливати на розподіл

бюджетних коштів шляхом подання та голосування за власні проєкти. Такий механізм не лише підвищує рівень залученості молоді, але й формує у неї навички відповідального прийняття рішень, фінансової грамотності та стратегічного мислення.

Орієнтація на актуальні потреби молоді в умовах сучасних викликів вимагає чіткого розуміння змін у її соціальному та психологічному стані. Війна суттєво трансформувала структуру потреб молодого покоління, актуалізувавши питання безпеки, стабільності, психологічного благополуччя та соціальної підтримки. Значна частина молоді переживає стрес, тривожність, втрату соціальних зв'язків, що вимагає від молодіжної роботи впровадження комплексних програм підтримки. Практично це може реалізовуватися через організацію психологічних консультацій, тренінгів із розвитку емоційної стійкості, арт-терапевтичних занять, груп підтримки та інших форм психосоціальної допомоги. Важливим є також розвиток програм кар'єрного орієнтування, професійної підготовки та підприємництва, які допомагають молоді адаптуватися до змін на ринку праці та знаходити нові можливості для самореалізації.

У цьому контексті особливого значення набуває проєктний підхід, який виступає універсальним інструментом організації молодіжної роботи в умовах невизначеності. Його перевага полягає у можливості чітко структурувати діяльність, визначати пріоритети, ефективно розподіляти ресурси та досягати конкретних результатів у визначені строки. В умовах війни проєктний підхід дозволяє реалізовувати як оперативні ініціативи (наприклад, організація гуманітарної допомоги, підтримка внутрішньо переміщених осіб, проведення інформаційних кампаній), так і стратегічні програми, спрямовані на відновлення громад, розвиток молодіжної інфраструктури та зміцнення соціальної згуртованості. Крім того, участь молоді у проєктній діяльності сприяє формуванню у неї практичних компетентностей, таких як управління проєктами, командна робота, комунікація, лідерство та критичне мислення.

Особливу увагу в процесі оптимізації молодіжної роботи слід приділяти підтримці психологічної стійкості молоді, яка є ключовою умовою її успішної соціалізації та самореалізації. У сучасних умовах молодіжні центри виконують функцію безпечних просторів, де молодь може не лише брати участь у заходах, але й отримувати емоційну підтримку, відчуття спільноти та приналежності. Практичні заходи в цьому напрямі включають створення дружнього та безпечного середовища, підготовку молодіжних працівників до роботи з травмою, впровадження програм ментального здоров'я та розвиток партнерства з психологами та соціальними службами. Важливим є також використання інноваційних методів, таких як неформальна освіта, мистецькі практики, спортивні заходи та волонтерська діяльність, які сприяють відновленню психологічного ресурсу молоді.

Актуалізація молодіжних ініціатив виступає ще одним важливим напрямом оптимізації, оскільки саме через ініціативну діяльність молодь реалізує свій потенціал і впливає на розвиток суспільства. Практичні механізми підтримки таких ініціатив включають фінансування через грантові програми, проведення конкурсів проєктів, організацію навчальних програм із соціального проєктування, менторську підтримку та створення мереж для обміну досвідом. Наприклад, реалізація локальних проєктів, спрямованих на розвиток громад, екологічні ініціативи, культурні заходи або соціальні кампанії, дозволяє молоді не лише вирішувати актуальні проблеми, але й формувати активну громадянську позицію. Участь у таких ініціативах сприяє розвитку соціального капіталу, зміцненню довіри в суспільстві та формуванню нових моделей взаємодії.

Узагальнюючи, слід зазначити, що оптимізація молодіжної роботи в умовах сучасних викликів передбачає комплексну трансформацію підходів, що базується на принципах гнучкості, адаптивності, участі та інноваційності. Поєднання підходу «bottom-up», орієнтації на потреби молоді, використання проєктного підходу та підтримки психологічної стійкості створює передумови для формування ефективної, стійкої та інклюзивної системи

молодіжної роботи. Така система не лише відповідає на виклики сучасності, але й формує нові можливості для розвитку молоді як активного суб'єкта соціальних змін, здатного впливати на майбутнє суспільства та держави.

2.2. Значення соціальної сфери для реалізації молодіжної політики й інтеграції молоді в суспільство

Молодь виступає однією з найважливіших соціальних груп у сучасному суспільстві, яку визначають як динамічну, енергійну і критично мислячу частину населення, що володіє значним соціальним та творчим потенціалом. Поняття «молодь» охоплює специфічну демографічну та соціальну категорію, чия соціальна ідентичність формується в період переходу від залежності до самостійності, а життєві цінності, мотивація і соціальна активність зазнають інтенсивних змін під впливом соціальних, економічних і культурних факторів. У науковому дискурсі молодь розглядається як носій великого інтелектуального потенціалу та нових знань, що здатні не лише адаптуватись до умов сучасного життя, а й активно їх формувати, сприяти оновленню інституцій і соціальних практик.

Характерна риса молодого покоління – це готовність і здатність генерувати інноваційні ідеї та творчі рішення, які можуть мати значний вплив на соціально-економічний і культурний розвиток. Саме молодь часто виступає агентом змін у таких сферах, як технології, культура, громадянське суспільство та політичні процеси. Дослідники підкреслюють, що молоді притаманний високий рівень адаптивності та креативності, що дозволяє їм швидко реагувати на нові виклики і використовувати сучасні інструменти для реалізації власних ідей. Це включає розвиток соціального капіталу, який формується через участь у організованих молодіжних заходах, зміцнення міжособистісних зв'язків та здобуття нових компетентностей, необхідних для функціонування в сучасному соціокультурному середовищі [15].

Молодь відіграє ключову роль у державотворчих процесах і соціальних змінах, і це значення зростає особливо у періоди політичної, економічної чи культурної трансформації. У наукових дослідженнях підкреслюється, що молоді люди не лише є об’єктом молодіжної політики, але й її суб’єктом, здатним формувати її зміст, напрями і пріоритети через активну участь у громадському житті, волонтерській діяльності, соціальних ініціативах і прийнятті рішень у публічній сфері. Саме молодь може виступати рушійною силою ефективних змін у політичній культурі, розвитку демократичних практик, впровадженні інноваційних технологій у суспільні інституції та втіленні ідей соціальної справедливості.

Важливу роль у розумінні молоді відіграють і зовнішні впливи – соціально-економічні умови, рівень освіти, працевлаштування, доступ до ресурсів і можливостей. Сучасні молоді покоління живуть у складних економічних реаліях: вони зіштовхуються з нестабільністю ринку праці, обмеженим доступом до високоякісних освітніх та професійних можливостей, а також із соціальними викликами, що вимагають від них високого рівня мобільності, гнучкості і креативності. Це, з одного боку, стимулює молодь до самостійного пошуку шляхів самореалізації, а з іншого – ставить перед нею додаткові перешкоди, пов’язані з обмеженими можливостями та невизначеністю у майбутньому [8].

З огляду на зазначене, молодь виступає не лише соціальною групою, яка переживає власний період становлення та самовизначення, а й ключовим елементом соціальної структури суспільства, чия поведінка, цінності та активність суттєво впливають на загальні тенденції розвитку соціальних систем. Її участь у громадських, економічних, культурних та політичних процесах визначає здатність суспільства адаптуватись до змін, впроваджувати інновації та підтримувати соціальну згуртованість у складних умовах сучасності. Молодь виступає не лише споживачем соціальних ресурсів, а й активним агентом змін, здатним ініціювати нові форми соціальної взаємодії, волонтерські рухи, творчі ініціативи та громадські

проєкти, що сприяють модернізації суспільства та розвитку демократичних практик.

У цьому контексті політична соціалізація набуває особливого значення, оскільки вона визначає шляхи інтеграції молоді в політичну систему та формування її громадянської ідентичності. У соціальних науках політична соціалізація розглядається як процес входження індивіда в політичну систему, що передбачає засвоєння ним політичних норм, цінностей, правил, моделей поведінки та ролей, притаманних суспільству. Це не обмежується лише навчанням політичним знанням; політична соціалізація охоплює формування активної громадянської позиції, здатності до політичної участі, критичного оцінювання політичних явищ та самостійного прийняття політичних рішень [13].

Таким чином, політична соціалізація виступає фундаментальним чинником формування політичної культури, стабільності та життєздатності демократичного суспільства. Вона визначає, якими способами молоді громадяни включаються у політичне життя держави, наскільки вони здатні до свідомого політичного вибору та активного впливу на прийняття рішень, а також формує умови для розвитку критичного мислення, відповідальності та соціальної активності. У поєднанні з іншими соціальними механізмами, такими як освіта, молодіжні центри та інклюзивні ініціативи, політична соціалізація сприяє всебічному розвитку молодого покоління, його інтеграції у суспільство та здатності ефективно реагувати на сучасні виклики.

Політична соціалізація – це складний, багатофакторний і безперервний процес, у межах якого особистість засвоює політичну культуру, цінності, установки та способи діяльності, притаманні політичній системі конкретного суспільства. Це процес внутрішньої транскультурації, що поєднує вплив соціальних установ, груп і структур на формування політичної свідомості молодої людини. Як підкреслюють соціологи, політична соціалізація реалізується через взаємодію між індивідом і соціальним середовищем, через інституційні та неінституційні механізми (освіта, сім’я, ЗМІ, партійні та

громадські організації), а також через освоєння політичних норм, культури участі та відповідальності перед соціумом [29].

Значення цього процесу для України є особливо вагомим у період трансформації суспільства, оскільки саме молодь становить потенціал для консолідації демократичних інститутів, забезпечення стабільності політичної системи та розвитку громадянського суспільства. Наприклад, участь молодих людей у виборах, громадських рухах та волонтерських проєктах свідчить про їхню готовність впливати на політичні процеси, а численні ініціативи, що виникли під час місцевих виборів, демонструють прагнення молоді бути суб'єктом змін [18].

Динаміка політичної соціалізації молоді в Україні характеризується низкою етапів і тенденцій, що відображають загальну політичну трансформацію суспільства. Молоді люди, що народилися у 1990-х і 2000-х роках, виросли в умовах незалежності України, але також у період політичних криз, революцій, війни та масштабних соціальних змін. Саме це покоління є «поколінням рубежу» між пережитим тоталітарним минулим і перспективою демократичних змін, що накладає відбиток на їхню політичну ідентичність [30].

За даними соціологічних досліджень, молодь здебільшого проявляє низьку виборчу активність (особливо на місцевих виборах), хоча зростає інтерес до участі в громадських ініціативах та волонтерських рухах. Наприклад, під час президентських виборів 2019 року та 2020–2021 років виборча активність молоді зросла порівняно з попередніми циклами, що пов'язано зі значним залученням молодих людей до політичних кампаній та громадського дискурсу в соціальних мережах. Це свідчить про поступову зміну політичної поведінки та зростання участі молоді у політичному житті країни.

Водночас частина молоді залишається поза формальними політичними процесами – це проявляється в низькому рівні довіри до політичних партій, непостійній участі у виборах і слабкій ідентифікації з конкретними

політичними силами. Така тенденція характерна для перехідних суспільств, де інституційні структури ще не повністю сформовані, а політичні координати змінюються під впливом зовнішніх та внутрішніх викликів.

Політична соціалізація молоді формується під впливом численних факторів, серед яких ключовими є:

– Сім'я – один із перших і найвпливовіших агентів соціалізації. Саме в сімейному середовищі дитина отримує початкові знання про політичний світ, цінності, моральні установки, морально-етичні норми та елементи політичної культури. Сім'я формує перші уявлення про державу, закон, права та обов'язки громадянина. Але сучасні сімейні контексти характеризуються високим рівнем індивідуалізму, прагматизму, а часто – невисокою політичною участю батьків, що може негативно впливати на передачу політичних знань молоді [23].

– Ровесники та соціальні групи – дитячі та молодіжні кола є важливим середовищем взаємодії, де відбувається освоєння соціальних норм, оцінювання політичних явищ, обговорення суспільних проблем та вироблення спільних позицій. Молодіжні групи, клуби за інтересами, студентські організації та громадські рухи сприяють розвитку комунікативних навичок, дискусійного мислення та політичної самоідентифікації.

– Суспільні інститути (освіта, ЗМІ, громадські організації) відіграють важливу роль у формуванні політичної свідомості. Зокрема, освітня система покликана забезпечити базове розуміння політичних структур, виборчих процесів, державного устрою та правових норм. За даними освітніх досліджень, інтеграція предметів громадянської освіти у шкільну і вищу освіту сприяє підвищенню політичної грамотності молоді та формуванню усвідомленої позиції щодо участі в політичних процесах.

Соціальні медіа та цифрові платформи також стали суттєвим чинником соціалізації, оскільки молоді люди формують політичні уподобання, долучаються до електронних кампаній та використовують інформаційні

ресурси для обміну думками. Водночас це відкриває простір для маніпуляції та поширення дезінформації, що може спотворювати політичні процеси та формувати хибні уявлення про суспільно-політичну реальність.

На політичну соціалізацію молоді в Україні впливає низка негативних чинників, які обмежують активність і залучення молодого покоління:

– Політична апатія – низький рівень інтересу до політичних процесів, невисока виборча активність, небажання брати участь у партійних та громадських організаціях. Така апатія може бути наслідком тривалого відчуття нестабільності, невпевненості у власному майбутньому та відчуття відсутності реального впливу на політичні рішення.

– Вплив попередніх політичних режимів – залишкові культурні та інституційні елементи попередніх тоталітарних систем (наприклад, недовіра до політичних інститутів, що формувалися в умовах монополії влади) можуть ускладнювати вироблення демократичних політичних практик серед молоді.

– Корупційні та девіантні явища – розповсюдження корупції, непрозорість політичних процесів, девіантні прояви в суспільстві створюють атмосферу недовіри та зневіри, що негативно впливає на мотивацію молоді до участі у політичних ініціативах.

– Негативні соціально-економічні умови – безробіття, нестабільність ринку праці, недостатній доступ до якісної політичної освіти та інформації підсилюють відчуття маргінальності і політичної безпорадності серед молоді [38].

Ці чинники ведуть до того, що участь молодих людей у політичному житті України зосереджується переважно у вузьких формах активності, таких як волонтерство, культурно-творчі ініціативи та громадські проєкти, тоді як традиційна політична участь – голосування, членство в політичних партіях або участь у формальних консультативних органах – залишається порівняно низькою. Така ситуація підкреслює потребу у створенні ефективних

механізмів підтримки молоді, які дозволяють не лише стимулювати її активність у суспільному житті, а й сприяти формуванню більш усвідомленої політичної та громадянської позиції.

У цьому контексті молодіжні центри та інститути підтримки виступають ключовою складовою інфраструктури реалізації молодіжної політики. Вони забезпечують умови для розвитку творчої активності, соціальної інтеграції та громадянської участі, надаючи молоді простір для самовираження, самореалізації та взаємодії з однолітками. Через різноманітні освітні, культурні, спортивні та соціальні програми молодіжні центри сприяють формуванню навичок співпраці, лідерства та соціальної відповідальності, водночас розширюючи можливості молодих людей включатися у демократичні процеси та соціальні трансформації [26].

Таким чином, аналіз чинників політичної соціалізації та форм молодіжної активності природно веде до розгляду інституційних механізмів підтримки молоді, де молодіжні центри виступають платформою для реалізації потенціалу молодих людей, розвитку їхніх ініціатив та формування компетентностей, необхідних для ефективної участі в суспільному житті.

Структура мережі молодіжних центрів в Україні є багаторівневою та охоплює такі основні ланки:

– Всеукраїнський молодіжний центр – це державна установа, що належить до сфери управління центрального органу виконавчої влади (частіше – Міністерства молоді та спорту України чи іншого профільного органу). Основна мета діяльності ВМЦ полягає у сприянні формуванню, розвитку та реалізації державної молодіжної політики, підтримці регіональних і місцевих молодіжних центрів, а також у розвитку й популяризації нових форм, методів та інструментів молодіжної роботи.

– Регіональні молодіжні центри створюються органами місцевого самоврядування, обласними, міськими та районними адміністраціями відповідно до місцевих програм молодіжної політики. Вони є бюджетними установами, що забезпечують рівний доступ молоді до послуг у межах своїх

територій, координують діяльність місцевих молодіжних центрів та сприяють розвитку молодіжних ініціатив у регіонах.

– Місцеві молодіжні центри діють на рівні міст, селищ, районів, сіл та утворюються органами місцевого самоврядування. Вони є найближчою ланкою до молоді, реалізують заходи у сфері соціальної адаптації, розвитку навичок, дозвілля, участі у громадському житті та співпраці з іншими локальними структурами.

Слід відзначити, що мережа молодіжних центрів в Україні формується не лише на державному рівні, але й завдяки громадським організаціям, партнерським проєктам і ініціативам громад. Наприклад, у Києві активно діє «Молодіжний центр «КВНУ» (Центр вільного часу молоді), у Львові – «Львівський молодіжний центр», у Харкові – «Харківський міський молодіжний центр», а також безліч локальних просторів, створених у партнерстві з громадськими організаціями чи бізнес-структурами.

Молодіжні центри виконують багаторівневу та комплексну функцію у сучасному українському суспільстві, забезпечуючи всебічну підтримку молоді та сприяючи її соціальній, культурній і професійній інтеграції. Вони виступають як платформи для розвитку творчої активності, самовираження та реалізації індивідуального потенціалу, створюючи сприятливі умови для формування лідерських якостей, критичного мислення та міжособистісних компетентностей. Такі центри організовують різноманітні форми діяльності, зокрема арт- та театральні студії, музичні й кіно-лабораторії, літературні клуби, дебатні майданчики та інші освітньо-культурні програми, які стимулюють креативність, самостійність і соціальну взаємодію молоді. Завдяки участі у цих активностях молоді люди отримують можливість експериментувати, генерувати власні ініціативи та розвивати комунікативні та організаційні навички, що є невід’ємною складовою їхнього особистісного та професійного зростання [27].

Водночас молодіжні центри виступають важливими координаторами і партнерами молодіжних ініціатив та соціальних проєктів, які ініціюються

самими молодими людьми. Центри надають організаційно-методичну, менторську та ресурсну підтримку, сприяють формуванню мереж партнерств і розширенню кола соціального впливу таких ініціатив. Це включає реалізацію екологічних кампаній, волонтерських програм, соціальних бізнес-проєктів, культурних фестивалів та інших заходів суспільної значущості. Завдяки такій діяльності молодь отримує можливість застосовувати теоретичні знання на практиці, розвивати лідерські якості та набувати досвіду комплексного управління проєктами.

Освітня діяльність молодіжних центрів забезпечує формування ключових компетентностей, необхідних для успішної соціальної та професійної адаптації. Під час тренінгів, семінарів, воркшопів та спеціалізованих курсів молодь набуває навичок лідерства, управління проєктами, комунікації, підприємництва та громадської активності. Така підготовка дозволяє молодим людям не лише підвищувати власну конкурентоспроможність на ринку праці, але й активно брати участь у суспільному житті, розвивати критичне мислення та відповідальне ставлення до соціальних процесів.

Особливу соціальну роль відіграє підтримка молоді у період переходу до дорослого життя. Молодіжні центри надають психологічну, соціальну та правову допомогу, що дозволяє молодим людям подолати труднощі соціальної інтеграції, адаптуватися до нових умов, відновити або зміцнити соціальні зв’язки та набути навичок самостійного прийняття рішень. Така діяльність особливо актуальна для молоді, яка опинилася в складних життєвих обставинах, включно з внутрішньо переміщеними особами, випускниками інтернатів та молодими людьми з особливими потребами.

Координаційна діяльність регіональних та Всеукраїнського молодіжного центрів забезпечує ефективну взаємодію локальних організацій та платформ, сприяє обміну досвідом, впровадженню спільних проєктів і розвитку партнерських мереж. Це створює умови для гармонізованого розвитку молодіжної політики на національному та регіональному рівнях,

дозволяє оптимально використовувати ресурси та стимулює впровадження інноваційних підходів у роботі з молоддю.

Інтеграційна роль молодіжних центрів проявляється також у створенні спільних освітніх, культурних та соціальних просторів, де молодь може взаємодіяти з представниками влади, бізнесу, творчих та громадських секторів. Наприклад, у рамках проєкту «Молодіжні платформи 2023» було створено понад 40 локальних молодіжних просторів у різних областях, де молоді люди мають доступ до безкоштовних тренінгів, консультацій та ресурсних центрів для реалізації власних ініціатив.

Держава відіграє ключову роль у створенні нормативно-правової бази, фінансуванні і координації молодіжної інфраструктури. Законодавчі акти, такі як Закон України «Про молодіжну політику», визначають пріоритети діяльності державних структур, гарантують право молоді на участь у суспільному житті та закріплюють необхідність підтримки молодіжних центрів як інституційних платформ для молодіжної роботи.

Органи місцевого самоврядування відповідальні за ефективну реалізацію молодіжних політик на регіональному і місцевому рівнях. Це включає:

– розроблення регіональних програм молодіжної політики;

– виділення бюджетних коштів на утримання та розвиток молодіжних центрів;

– створення умов для участі молоді у прийнятті рішень на місцевому рівні;

– сприяння партнерству між молодіжними організаціями, бізнесом і громадою.

У практиці багатьох міст України молодіжні центри активно співпрацюють із місцевою владою, сприяючи створенню умов для молоді. Наприклад, у Львові молодіжний центр City Hub реалізує проєкти з розвитку підприємницьких навичок та локальних ініціатив за підтримки Львівської

міської ради; у Харкові Молодіжний центр «Територія А» співпрацює з департаментом у справах сім'ї, молоді та спорту ХОДА для реалізації культурно-освітніх програм; у Києві Молодіжний центр «КВНУ» стає майданчиком для обговорення суспільно важливих тем з представниками влади та експертами.

Роль держави та органів місцевого самоврядування також проявляється у створенні фінансових механізмів підтримки молодіжних ініціатив – у вигляді грантових конкурсів, міні-грантів, участі в громадському бюджеті, що стимулює молодь до активної участі у житті громади.

Інклюзивна освіта є однією з ключових складових сучасної освітньої політики, що ґрунтується на ідеї забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх здобувачів – незалежно від їхніх індивідуальних, фізичних, соціальних, мовних чи культурних особливостей. В основі цієї моделі лежить ідеологія інклюзії, яка розглядає різноманіття людських здібностей і досвіду не як проблему для освітньої системи, а як ресурс, що може збагачувати навчальний процес. Вона спрямована на ліквідацію бар'єрів, які перешкоджають повноцінній участі всіх учнів у навчанні, і підкреслює, що кожна дитина має право на освіту у звичайному шкільному середовищі разом зі своїми однолітками.

Інклюзія (від англ. inclusion – включення) – це процес і політика, що забезпечує збільшення ступеня участі всіх громадян у соціальному житті, зокрема у сфері освіти. Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права всіх дітей на освіту та можливості здобувати її разом з іншими учнями у загальноосвітньому закладі, а не у відокремлених спеціальних установах. Така модель навчання створює умови, за яких у навчальному процесі можуть брати участь діти з особливими освітніми потребами поряд зі здоровими однолітками, не зазнаючи дискримінації чи соціального виключення.

Згідно із законодавством України, інклюзивне навчання – це система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах

недискримінації, врахуванні різноманітності людини та ефективному залученні усіх учасників до освітнього процесу. Міжнародні організації, такі як ЮНЕСКО, розглядають інклюзивну освіту як засіб забезпечення права кожної людини на освіту та як основу якісної освіти, яка відповідає потребам усіх учнів незалежно від їхніх індивідуальних особливостей.

Інклюзивна освіта базується на низці принципів, що формують теоретичну та практичну основу її впровадження, а саме:

– Навчання разом (принцип спільної участі) – усі діти мають можливість навчатися в одному середовищі, де підтримується їхня присутність, участь та досягнення. Це означає, що дитина з особливими освітніми потребами не ізолюється від загального навчального процесу, а інтегрується до нього разом з іншими учнями, що сприяє соціальній взаємодії та зменшенню стигми.

– Врахування різноманітних потреб – сучасна інклюзивна освіта визнає, що кожен здобувач має унікальні характеристики, здібності та стилі навчання. У цьому контексті освіта повинна бути гнучкою і адаптованою до різних освітніх запитів, включаючи потреби учнів з фізичними, сенсорними, інтелектуальними чи поведінковими особливостями, а також дітей з різних соціальних і культурних середовищ. Це вимагає від освітніх закладів змін у підходах до педагогіки, навчальних програм і методів оцінювання.

– Забезпечення рівного доступу до освіти – одним із основних завдань інклюзивної освіти є усунення бар’єрів, що перешкоджають доступу до навчання. Це включає не лише фізичний доступ до шкіл, а й доступ до якісних навчальних матеріалів, адаптованих програм, відповідної технічної та педагогічної підтримки. Забезпечення рівного доступу також пов’язане з активною участю сім’ї, спільноти та освітніх установ у створенні сприятливого середовища для навчання.

– Повага до людської гідності та усунення дискримінації – інклюзивна освіта ґрунтується на ідеології, що запобігає будь-якому виду

дискримінації, забезпечує рівне ставлення до всіх здобувачів освіти та сприяє формуванню атмосфери взаємоповаги, толерантності і підтримки. Це означає, що школа або інший заклад освіти має створювати умови, за яких кожна дитина відчуває себе цінною, що сприяє її особистісному зростанню та соціальній інтеграції.

Ідеологічна основа інклюзивної освіти полягає в переконанні, що усі діти мають рівне право на освіту та участь у соціальному житті, а не лише на формальний доступ до школи. За такого підходу освіта розглядається не лише як інструмент навчання, але і як соціокультурне середовище, яке має забезпечувати всебічний розвиток особистості, повагу до різноманіття та активну участь у суспільних процесах.

Це означає, що інклюзія – це не просто фізична присутність учнів у загальному класі, а повноцінна участь у навчальному житті, де кожна дитина отримує підтримку для досягнення власного потенціалу, виходячи з її індивідуальних потреб і можливостей. У такому середовищі різноманіття розглядається не як виклик, а як цінність, що збагачує освітній процес та формує культуру поваги і співпраці.

В Україні інклюзивна освіта закріплена на законодавчому рівні, зокрема у Законах України «Про освіту», які гарантують право на освіту незалежно від стану здоров’я та інших особистих характеристик, і зобов’язують державу створювати умови для задоволення індивідуальних освітніх потреб усіх здобувачів.

Отже, інклюзивна освіта як освітня практика і соціальний принцип спрямована на те, щоб жодна дитина не була виключена із загального освітнього процесу та могла реалізувати свої здібності у безпечному й підтримуючому середовищі, що є важливою частиною соціальної інтеграції, демократичного розвитку та формування толерантного суспільства.

Інклюзивна освіта є не лише принципом справедливості та рівних прав на участь у навчальному процесі, але й ефективною педагогічною моделлю, що має численні переваги для різних учасників освітнього середовища. Вона

позитивно впливає на розвиток дітей із особливими освітніми потребами, збагачує соціальний досвід інших учнів та сприяє професійному зростанню педагогів і фахівців. Інклюзивний підхід створює сприятливі умови навчання, зміцнює соціальну згуртованість і формує культуру поваги до різноманіття, що відповідає сучасним стандартам освіти і демократичного суспільства [36].

Інклюзивна освіта створює сприятливі умови для всебічного розвитку дітей з особливими освітніми потребами (ООП), оскільки забезпечує їм доступ до тих самих можливостей, які доступні здоровим одноліткам. Однією з найважливіших переваг є розвиток когнітивних навичок, оскільки спільне навчання з іншими учнями сприяє кращому засвоєнню знань через моделювання поведінки, взаємне навчання та активну участь у класних діяльностях. Наприклад, результати досліджень показують, що діти з ООП, які навчаються у інклюзивних класах, демонструють вищий рівень уваги, кращу пам’ять та здатність до вирішення завдань у порівнянні з тими, хто навчався в окремих спеціалізованих установах. Це свідчить про те, що інклюзія сприяє не лише соціальній інтеграції, а й покращенню освітніх результатів.

Інклюзивне середовище також сприяє поліпшенню соціальних та емоційних навичок у дітей із ООП. Спілкування з різними однолітками допомагає їм розвивати навички саморегуляції, співпраці, управління емоціями і встановлення дружніх стосунків. У процесі взаємодії вони частіше демонструють здатність співпереживати, працювати в команді, підтримувати інших та вирішувати конфлікти. Такі навички є важливою складовою успішної соціальної адаптації й інтеграції у ширше соціальне середовище.

Ще одним значним результатом інклюзивної освіти є функціональне оволодіння життєвими навичками, що формується через участь у повсякденних шкільних ситуаціях. Інклюзивне середовище надає дітям із ООП можливість частіше перебувати у звичних соціальних контекстах – у

класі, на перервах, у груповій роботі чи під час позакласних заходів – що сприяє формуванню навичок самостійності, адаптації до різних ситуацій і здатності застосовувати знання у реальному житті.

Важливою перевагою є соціальна інтеграція, оскільки інклюзивна освіта зменшує соціальну ізоляцію дітей із ООП, допомагаючи їм почуватися частиною шкільної спільноти. Це сприяє формуванню почуття власної гідності, самоповаги, відчуття приналежності та активної участі у шкільному та громадському житті. Діти мають можливість брати участь у навчальних, культурних, спортивних та громадських заходах на загальних підставах, що формує їхню спроможність бути повноцінними учасниками суспільного життя.

Наукові дослідження та практичні приклади підтверджують позитивний вплив інклюзивного навчання на учнів із ООП. Дослідження Інституту спеціальної педагогіки НАПН України показують, що інклюзивна освіта значно підвищує рівень академічних досягнень, мотивації до навчання та емоційної стабільності дітей із особливими освітніми потребами, особливо коли впроваджуються індивідуалізовані підходи та педагогічна підтримка, що враховує індивідуальні можливості кожного учня.

Інклюзивне середовище сприяє створенню освітнього простору, що є соціально різноманітним, відкритим і толерантним, що дає здоровим учням низку важливих переваг. Передусім, це сприяє формуванню толерантності та поваги до відмінностей, оскільки прямий контакт з однолітками, які мають різні потреби, сприяє формуванню природного ставлення до людських відмінностей, розуміння, емпатії та співчуття. У результаті діти починають усвідомлювати, що кожен має право на самовираження та участь у житті спільноти, незалежно від фізичних або пізнавальних особливостей.

У такому середовищі активно розвиваються навички співпраці та командної роботи, оскільки інклюзивні класи заохочують до спільних завдань, групових проектів, обговорень та взаємної підтримки. Наприклад, у багатьох європейських школах, що впроваджують інклюзію в повному

обсязі, учні відзначають покращення комунікативних здібностей, уміння слухати партнера та конструктивно вирішувати розбіжності.

Інклюзивне навчання також сприяє психосоціальному збагаченню, оскільки діти, що навчаються разом з однолітками з ООП, частіше виявляють терпимість, здатність до компромісу, розуміння різних точок зору та вирішення конфліктів. Результати опитувань учнів в інклюзивних класах у Європейському регіоні ЮНЕСКО показують, що значна частина дітей зазначає, що спільне навчання зробило їх уважнішими, доброзичливішими до інших і більш готовими допомагати тим, хто цього потребує.

Через зустріч із різними точками зору, способами мислення та поведінкою учні розвивають підвищене критичне мислення, здатність адаптуватися до нових ситуацій, розглядати проблеми з різних перспектив і мислити ширше, ніж у межах власного досвіду. Це особливо цінно у сучасному суспільстві, яке характеризується високою динамікою змін, різноманітністю культурних та соціальних контекстів.

Інклюзивне середовище також сприяє посиленню почуття громадянської відповідальності, оскільки участь у роботі інтегрованого колективу допомагає дітям краще зрозуміти цінності рівності, справедливості та соціальної відповідальності, що закладає основу для активного громадянства в майбутньому. Діти, які навчалися у інклюзивних класах, частіше беруть участь у громадських ініціативах та волонтерських проєктах, будують активну життєву позицію та демонструють високий рівень соціальної відповідальності.

Інклюзивна освіта також має значні позитивні наслідки для професійного розвитку педагогів та інших освітніх фахівців. Переваги такого середовища для педагогів полягають у широкому колі навичок, які вони здобувають під час роботи в інклюзивному класі:

– володіння новими методиками навчання та диференційованими стратегіями викладання, що забезпечують адаптацію програм відповідно до індивідуальних потреб учнів;

– глибше розуміння індивідуальних особливостей учнів, що розвиває здатність помічати сильні сторони кожної дитини та формувати уважний, чутливий і професійно відповідальний педагогічний підхід;

– дитиноцентричний підхід, що передбачає орієнтацію навчального процесу на інтереси, мотиви та потенціал кожної дитини;

– співпраця з мультидисциплінарними командами, у тому числі психологами, логопедами, дефектологами та іншими фахівцями, що розширює професійний кругозір і сприяє розвитку умінь працювати в міждисциплінарних командах;

– розвиток саморефлексії та професійної культури, оскільки робота в інклюзивному середовищі стимулює постійний аналіз педагогічної діяльності, підвищення кваліфікації та прагнення до самовдосконалення.

За даними Інституту спеціальної педагогіки НАПН України, участь у системі інклюзивної освіти позитивно впливає на мотивацію педагогів до навчання й освоєння сучасних практик, а також підвищує їхню здатність створювати навчальні середовища, що відповідають потребам усіх учнів.

Інклюзивна освіта має багатогранні переваги, що виходять далеко за межі задоволення базових прав на навчання. Вона сприяє соціальному включенню, розвитку ключових компетентностей, формуванню толерантного суспільства та підвищенню якості освітнього процесу для всіх його учасників. Такий підхід сприяє розвитку суспільства, де різноманіття розглядається як цінність, а не як перешкода для розвитку кожної особистості, та закладає фундамент для більш справедливого, гармонійного і відкритого соціального майбутнього.

У сучасних умовах розвитку освіти та соціальної політики інноваційні підходи та активна роль держави виступають ключовими складовими забезпечення ефективної реалізації інклюзивної освіти та підтримки молоді як цілісної соціальної спільноти. Така трансформація передбачає не лише зміну окремих освітніх практик, але й системний перегляд парадигм, політик,

структур і цінностей, що лежать у підґрунті освітньої діяльності та державного регулювання соціальних процесів.

Однією з найважливіших інноваційних тенденцій у сфері освіти є перехід від інституціалізації до інклюзії, що означає зміщення акценту з відокремленого навчання окремих категорій учнів на створення загальної освітньої системи, де всі учні мають рівний доступ до якісного навчання та підтримки у своїх навчальних середовищах. Це зміщення парадигми передбачає, що замість того, щоб пристосовувати учня до існуючого середовища, сама система освіти змінюється так, щоб відповідати індивідуальним потребам кожного учня й забезпечувати його навчання в безпечному, доступному та адаптованому середовищі. Такий підхід відповідає ідеям міжнародних стандартів та рекомендацій, зокрема Саламанської Декларації ООН, яка наголошує на важливості інклюзивних шкіл як засобу подолання дискримінації і сприяння соціальній інтеграції всіх дітей, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей чи статусу.

Перехід до інклюзивної моделі освіти також пов’язаний з визнанням освіти як відкритої і динамічної системи, що постійно адаптується до змін у суспільстві, технологічних інновацій і культурної різноманітності. Саме такий підхід враховує і положення ЮНЕСКО щодо того, що інклюзія в освіті означає не просто інтеграцію конкретних груп, а трактування освіти як процесу, що враховує унікальні потреби кожного учня і сприяє їх участі і досягненню успіху разом з іншими.

Інноваційні підходи в інклюзивній освіті нерозривно пов’язані з дитиноцентризмом як основою сучасних педагогічних стратегій. Дитиноцентризм означає, що освітній процес орієнтується не на стандартизовані навчальні сценарії, а на особливості, інтереси, потенціал і темп розвитку кожної дитини, зокрема тих, хто має особливі освітні потреби. У педагогічних дослідженнях цей підхід розглядається як фундаментальний для інклюзії, оскільки він сприяє формуванню умов, за яких усі учні можуть

навчатися разом і за власною траєкторією розвитку, не відчуваючи дискримінації чи штучних обмежень.

Дитиноцентризм реалізується через адаптовані освітні програми, диференційовану оцінку, використання універсального дизайну навчання (Universal Design for Learning) та інноваційні методики, що передбачають:

– персоналізацію освітнього процесу відповідно до можливостей і потреб кожного учня,

– гнучкість навчальних траєкторій та інструментів оцінювання,

– комбінування різних форм навчання та підтримки в одній освітній програмі,

– залучення дітей до процесу вибору методів і форм своєї освіти як активних учасників свого навчання.

Особливо важливо, що дитиноцентризм не обмежується лише педагогічними методами, а стає частиною ширшої освітньої культури, що формує повагу до різноманіття, емпатію та соціальну відповідальність. В освітніх практиках це проявляється через інтегровані шкільні проєкти, групову роботу, інклюзивні навчальні матеріали, підтримку інклюзивного навчання в позашкільних програмах і використання сучасних ІКТ-рішень для адаптації навчального змісту.

Роль держави в реалізації інноваційних підходів та підтримці молоді, освіти і соціальної інтеграції є визначальною, оскільки саме державна політика створює нормативно-правове, фінансове, організаційне та стратегічне середовище для впровадження таких змін. Інклюзивна освіта розглядається не просто як окрема освітня практика, а як ключовий напрям державної політики рівних можливостей, спрямований на формування відкритого суспільства і забезпечення сталого розвитку освітньої галузі. Ця концепція підкреслюється в наукових працях українських дослідників, які аналізують інклюзивну освіту як довгострокову політичну стратегію, що

базується на принципах рівності, недискримінації та доступності освітніх послуг для всіх громадян незалежно від їхніх індивідуальних характеристик.

Значення державної політики проявляється також у розробленні та імплементації нормативно-правових актів, які гарантують реалізацію права на інклюзивну освіту, а також у забезпеченні ресурсної та інституційної спроможності системи освіти. Це включає:

– ухвалення законів і підзаконних актів про інклюзивну освіту та рівні можливості, що закріплюють права учнів на участь у навчанні разом з однолітками,

– фінансування розвитку інклюзивної інфраструктури, зокрема інклюзивно-ресурсних центрів, обладнання, навчальних матеріалів та технологій для підтримки учнів з ООП,

– кадрове забезпечення, зокрема підготовка педагогів до роботи в інклюзивних умовах та підвищення їхньої інклюзивної компетентності,

– міжсекторальна взаємодія органів освіти, соціального захисту, охорони здоров’я та громадських організацій для створення цілісної системи підтримки учнів та молоді загалом.

Активна державна політика також спрямована на моніторинг та оцінювання ефективності інноваційних підходів, аналіз реалізації інклюзивних програм, проведення наукових досліджень та міжнародних обмінів досвідом для вдосконалення практик інклюзії. У Європейському Союзі, наприклад, наріжним елементом стратегії сталого розвитку та формування Європейського освітнього простору є право на якісну інклюзивну освіту та навчання протягом усього життя, що підсилює значення державної політики для досягнення соціальної згуртованості та рівності можливостей у суспільстві [19].

Таким чином, інноваційні підходи у сфері освіти та активна роль держави щодо підтримки інклюзії та соціальної інтеграції молоді створюють необхідну основу для якісних змін у суспільстві.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило комплексно оцінити сучасний стан молодіжної роботи та використання соціального проєктування як ефективного інструменту її розвитку, а також окреслити перспективи підвищення ефективності молодіжної політики в Україні.

Результати проведеного дослідження засвідчили досягнення мети, розв'язання поставлених завдань і стали підставою для таких висновків:

1. Досліджено теоретичні основи молодіжної роботи та соціального проєктування, включаючи визначення, принципи та сучасні підходи.

У ході роботи було підтверджено, що молодіжна робота є багатовимірним соціальним явищем, яке поєднує освітні, соціальні, культурні та політичні функції і спрямоване на всебічний розвиток молодих людей, формування їхніх компетентностей, активної громадянської позиції та здатності впливати на суспільні процеси. Теоретичний аналіз показав, що сучасні підходи до молодіжної роботи ґрунтуються на принципах партнерства між молоддю та дорослими, дитиноцентризмі, інтеграції формальної та неформальної освіти, а також на використанні інноваційних педагогічних і соціальних технологій, серед яких соціальне проєктування займає ключове місце як інструмент розвитку творчого, соціального та громадського потенціалу молоді.

2. Проаналізовано механізми застосування соціального проєктування у розвитку молодіжної роботи, визначивши роль держави, громадських організацій і молодіжних центрів.

Аналіз механізмів застосування соціального проєктування у молодіжній роботі дозволив виділити ключові складові ефективної реалізації проєктної діяльності, серед яких організація молодіжних центрів та

інститутів підтримки, координація державних та громадських ініціатив, а також активне залучення самих молодих людей до планування та реалізації соціально значущих проєктів. Було встановлено, що соціальне проєктування сприяє розвитку навичок управління, комунікацій, лідерства та підприємницьких компетентностей молоді, формує вміння вирішувати соціальні проблеми та адаптуватися до умов турбулентного соціального середовища. Значною мірою ефективність цих процесів залежить від підтримки держави, наявності відповідних нормативно-правових актів, стратегій розвитку молодіжної політики та партнерства між державними структурами, громадськими організаціями та молодіжними ініціативами.

3. У ході дослідження було виявлено основні шляхи оптимізації молодіжної роботи засобами соціального проєктування, що включають застосування гнучких і адаптивних підходів до організації діяльності з молоддю, орієнтацію на індивідуальні потреби та інтереси учасників, інтеграцію освітніх, соціальних та культурних компонентів, а також використання сучасних цифрових технологій для планування, моніторингу та оцінки проєктів. Особливу увагу приділено необхідності врахування соціально-економічних та культурних факторів, а також ситуаційних викликів, серед яких економічна нестабільність, внутрішня міграція та наслідки воєнних конфліктів, що визначає актуальність розвитку системи підтримки молоді і розширення її прав та можливостей для активної участі в житті суспільства.

4. Охарактеризовано соціальну сферу, її структуру та значення для реалізації молодіжної політики й інтеграції молоді в суспільство.

Важливим аспектом дослідження стало визначення ролі соціальної сфери як комплексної структури, яка забезпечує умови для реалізації молодіжної політики та інтеграції молоді у соціальне середовище. Було встановлено, що соціальна сфера включає освітні, культурні, спортивні та

соціальні інституції, які, у взаємодії між собою, формують цілісний простір для розвитку молоді, підтримки її ініціатив та формування соціальної солідарності. Соціальне проєктування в цьому контексті виступає ключовим інструментом, оскільки дозволяє поєднувати теоретичні знання та практичний досвід, створює системні та структуровані механізми реалізації ініціатив молоді, забезпечує прогнозування результатів та ефективне використання ресурсів.

Проведене дослідження підтверджує, що розвиток молодіжної роботи засобами соціального проєктування є перспективним напрямом підвищення ефективності молодіжної політики, інтеграції молоді у суспільство та формування компетентного, активного та соціально відповідального покоління.

Перспективи подальших досліджень. Результати роботи мають практичну значущість для вдосконалення діяльності молодіжних центрів, формування навчальних програм для молодіжних працівників, а також розробки рекомендацій для державних та громадських структур, що займаються підтримкою та розвитком молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бутченко Т. І. Соціальне проєктування : навч. посіб. для здобувачів ступеня вищ. освіти бакалавра спец. «Соціальна робота». Запоріжжя : ЗНУ, 2020. 104 с.
2. Верховод І. С. Соціальна сфера як економічна категорія та основа соціального розвитку. *Економічні горизонти*. 2023. № 1. С. 92–105.
3. Витренко Н. М. Соціальная інфраструктура України: оцінка рівня та перспектив развитку. Київ : Наук. думка, 1993. 145 с.
4. Гайдуцький П. І., Подолєва О. Е. Фінансування соціальної політики. Київ : УАДУ, 1995. 112 с.
5. Гордієнко В. Концептуальні засади розвитку соціальної сфери територіальних громад. *Аспекти публічного управління*. 2024. Т. 12, № 3. С. 70–76.
6. Гриненко А., Кожан Т. Соціальний захист і боротьба з бідністю за умов переходу до ринку. *Україна: аспекти праці*. 1997. № 5. С. 12–18.
7. Громадське харчування на сьогодні. *Баланс*. 1998. № 34. С. 4–5.
8. Гура Т. В., Єловець Г. Ю. Перспективи трансформації соціальної сфери України. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства*. 2025. № 1. С. 66–73.
9. Держава виділила 45 млн грн на підтримку молодіжних проєктів у 2026 році: подробиці. *Вечірній Київ*. URL: https://vechirniy.kyiv.ua/news/123945/ (дата звернення: 10.03.2026).
10. Єрмоленко І. Молодіжна політика: сутність та основні моделі реалізації. *Науково-теоретичний альманах «Грані»*. 2023. № 26 (4). С. 51–56.
11. Капітан О. І. Розвиток соціальної сфери України в умовах євроінтеграційних процесів. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*. 2019. Вип. 23. С. 137–141.

12. Карлова В. Реформування управлінських структур у сфері культури як необхідна умова дієвих механізмів реалізації державної культурної політики. *Вісник Української академії державного управління при Президентові України*. 2002. № 3. С. 315–320.
13. Коломієць О., Демиденко Т., Рожко Н. Молодіжні соціальні проєкти і програми як інструменти активізації молоді у громаді. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2023. Вип. 2 (15). С. 200–207.
14. Коломієць О., Демиденко Т. Соціальні проєкти як інструмент впровадження інновацій у соціальній роботі. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2023. № 2 (53). С. 61–66.
15. Левченко Н. В. «Молодь» та «молодіжна робота»: смислове наповнення понять. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2021. Вип. 2 (49). С. 85–91.
16. Літинська В. Особливості соціальної політики України в умовах воєнного стану. *Економіка України*. 2023. Т. 66, № 1 (734). С. 61–73.
17. Люта О., Пігуль Н. Розвиток соціальної сфери України в умовах євроінтеграційних процесів. *Фінансовий простір*. 2015. № 2. С. 335–340.
18. Лях В. В. Трансформації соціокультурної сфери в інформаційному суспільстві. *Культура в сучасних трансформаційних процесах* : монографія / М. М. Бровко та ін. Ніжин : Вид-во «Аспект-Поліграф», 2011. С. 6–30.
19. Масюк О. П., Маловічко О. В., Бутченко Т. І. Соціальне проєктування як механізм адаптації міжнародного досвіду соціальної роботи в Україні. *Соціальна робота та психологія: освіта і наука*. 2025. Вип. 1. С. 37–42.
20. Мосьондз М. В. Життєві стратегії як механізм соціальної інтеграції молоді. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2011. Вип. 51. С. 258–264.

21. Про основні засади молодіжної політики : Закон України від 27.04.2021 № 1414-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. № 26. Ст. 101.
22. Про основні засади молодіжної політики : Закон України від 27.04.2021 № 1414-IX (в редакції від 05.06.2025). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20 (дата звернення: 10.03.2026).
23. Пєша І. В., Сопівник І. В., Галайдюк В. В., Кошук О. Б. Соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю : навч. посіб. Київ : Компринт, 2023. 449 с.
24. Піменов В. Соціальний проект: поняття, основні вимоги до проекту, етапи розробки соціального проекту. *Молодий вчений*. 2018. № 11 (63). С. 67–71.
25. Попович М. В. Культура: ілюстрована енциклопедія України. Київ : Балтія-Друк, 2009. 182 с.
26. Приймак А., Якимова Н. Соціальний захист молоді в Україні: сучасний стан, виклики та напрями вдосконалення. *Економіка та суспільство*. 2025. № 81. С. 33–40.
27. Ступак О. Ю. Молодь як соціально-демографічна група. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2021. № 1 (100). С. 257–269.
28. Циганин М. П. Інституційна підтримка суб'єктів молодіжної політики на місцевому рівні. *Ефективність державного управління*. 2023. № 3 (76/77). С. 50–56.
29. Чернета С. Сучасні характеристики молоді як об'єкта та суб'єкта в системі соціальних послуг. *Соціальна робота та освіта*. 2021. Вип. 1 (6). С. 192–204.
30. Черниш А. Р. Соціальна інтеграція молоді, як вид соціального захисту молоді. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4. С. 175–180.
31. Call for participation in the competition "Strengthening the capacity of youth workers to foster civic participation among youth". *UNDP Ukraine*. URL: https://www.undp.org/ukraine/news/call-participation-competition-

strengthening-capacity-youth-workers-foster-civic-participation-among-youth (дата звернення: 10.03.2026).

32. Khutkyy D., Avramchenko K. Impact Evaluation of Participatory Budgeting in Ukraine. Kyiv, 2019. URL: https://www.researchgate.net/publication/337783495_Impact_Evaluation_of_Participatory_Budgeting_in_Ukraine (дата звернення: 10.03.2026).
33. Levchenko N. «Молодь» та «молодіжна робота»: смислове наповнення понять. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2025. № 2 (49). С. 85–91.
34. NGO "Ukrainian Youth Councils Association". *ArtNoConflict*. URL: https://artnoconflict.com/uycaen (дата звернення: 10.03.2026).
35. Palagnyuk Yu., Faichuk O., Kostieva T., Soloviova A., Say D. Залучення молоді до розвитку громадянського суспільства в Україні: проблеми та шляхи вирішення. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2024. № 23. С. 157–176.
36. Palatna D. Development of the social sphere in modern territorial communities. *Social Work and Education*. 2022. Vol. 9, № 1. P. 75–88.
37. Participatory youth policy: co-operation with youth councils in Ukraine. *Council of Europe*. URL: https://www.coe.int/en/web/kyiv/-/participatory-youth-policy-co-operation-with-youth-councils-in-ukraine (дата звернення: 10.03.2026).
38. Pihovskyi M. Social responsibility of the social sphere specialist as an important factor of resultuitability of his professional activity. *Social Work and Education*. 2018. Vol. 5, № 4. P. 56–65.
39. Youth Connect for Ukraine – Activities in Ukraine. *British Council Ukraine*. URL: https://www.britishcouncil.org.ua/en/programmes/society/youth-connect-ukraine-activities-ukraine (дата звернення: 10.03.2026).
40. Youth For Democracy in Ukraine. *Council of Europe*. URL: https://www.coe.int/en/web/kyiv/youth-for-democracy-in-ukraine (дата звернення: 10.03.2026).